

Д-р Нада Момировска

ВРЕДНОСНА СИМБИОЗА НА ТРАДИЦИЈАТА И СОВРЕМЕНОТО

- почит кон делото на Ристо Крле -

Од денешнава современа историска дистанца, кога низ теоретска анализа ќе се осврнеме на личноста на Ристо Крле, на лице е поопшт и индивидуален вредносен показател.

Првиот е творечката припадност на драмските писатели - пионери Иљоски и Панов, а вториот неговата индивидуална творечка особеност, поседување автентичен драмски ракопис.

Животната повед, неуморниот, жилав и трнлив творечки пат на Ристо Крле, се неделиви и се дополнуваат.

Во услови на семожни ограничувања и небиднини, во денови со товари неизмерни маки - национална обесправеност, проscribeиран јазик, задушувана слободна мисла, пред сто години, во Струга, мал град но со топла душа на народот, се роди и израсна фигура на творец од посебно историско и национално значење, личност која за секогаш е втемелена како заслужна за развојот и континуитетот на македонската драмска литература и македонскиот театар.

Детството и условите за образование не му биле регуларни. Неговата творечка личност е обликувана низ самокултивација.

За доблест, сепак неговата сознајна ориентација ни малку не е згорнинска и еднонасочна, без оглед што немал општообразовна и професионална подготовка.

Била неопходна голема љубов, природна дарба, многу несони ноќи, вчудоневидени денови и негување на онаа внатрешна сила што подгрејува да се истрае и кога тешко може да се согледа перспективата. Сепак, тој неук човек, низ внатрешен творечки порив се определил и преуспеал во творечка област во која освен талент неопходно е знаење и искуство.

Ристо Крле доживеал низа лични незадоволства, неспокои и копнежи, надминувани со макотрпен труд и верба со она што му ги подгревало творечките импулси.

Неговиот драмски првенец **Парите се отепувачка**, кој со основниот мотив на драмата, како појава и етички комплекс во еден локалитет, само

привидно и надворешно е регионален. Мотивот спаѓа во посложените психолошки состојби, депресивни ситуации кои на крајот минуваат во апсурд.

Со денешниот категорички вредносен естетски критериум, на оваа драма можат да и се припишат и некои приземни квалификации, ако не се има предвид во историскиот контекст на појавност.

Ристо Крле е прв автор кој навлегува во еден ваков сложен и компликуван психолошки комплекс, кој во битност надминува одделни формални драмски компоненти. Во овој драмски првенец темата печалбарство Ристо Крле ја внесува низ специфичен агол. Во оваа драма печалбарството е само повод да се дојде до апсурдот. Според него, печалбарството е отсуство на човека но не само просто отсуство, не само краен излез, немоќ, туку над се друго - напуштање, раскинување со средината, од најблиската до најшироката; и не е само носталгија.

Во неговиот идејно - естетски драмски корен печалбарството е загуба и отсуство - човеков расчекор, вакуум на човековата личност заталкана до состојба на отуѓеност.

Премисите апсурд и тоталната трагична отуѓеност се врвниот мисловен и драматуршки дострел на авторот на ова дело.

По една исклучителна определба за апсурдот и отуѓеноста, нашиот автор понатаму се бара себеси во човековите судири, во комплексот на човековата повест.

Во неговата втора драма **Антица**, во тоа битово, фолклорно милје, препознаваме два пункта: лична човекова драма и хипокризија. Би го фиксирале вториот, мошне значаен етички карактеролошки и конфликтен зафат во прикажување на типови луѓе кои си го продаваат; го губат националното обележје и достоинство. Тоа се познати типови, особено во медитеранската драмска литература, но овде конкретизирани врз еден локалитет и во пресудно време за таков вид хипокризија и „предавство“ до стојалиштето на чесниот човек интимно врзан за својата родна, страдалничка и распарчувана земја.

Тука е и сфаќањето за театарот, како надеж и идентификација, разбирливи и прифатливи во такво време и во таа средина. Токму затоа, тоа е добар

пример на сведоштво и автохтона творечка доследност на авторот кон етиката и вистината на животот.

Со **Милион маченици**, творечкиот опус на Ристо Крле добива во целост и во основа аргумент дека спонтаноста во творечката постапка не е чин на краен резултат, туку напротив трајно идејно и авторско творечко образложување.

Поаѓајќи од историцизмот, наедно со постојните наивности, оваа пиеса е сведоштво, поточно своевидно творечки доживеано сведоштво за човековата судбина. Оваа драма е пресек на една средина, продолжителна социјална проекција, сознание за човековата судбина и некоја необична народска мудра ода за иднината. Животот е контроверзен и во него е драмата. Освен страдањата во таа стварност во којашто живеат јунаците заедно со сиромаштијата, бруталноста, пендрекот, лихварот и даночниот егзекутор, останува образот на човека во неговиот тоталитет.

Со нашиот траен однос кон личноста и делото на Ристо Крле се активира трајната и неопходна општествена, културна и уметничка задача да се осмислуваат поопштите конструктивни развојни и иднински линии на литературното творештво на македонска почва.